

La casa Pastors del carrer Major

L'anomenada casa Pastors es troba situada en l'antic carrer Major d'aquesta vila de Torroella de Montgrí. Conserva encara una magnífica façana de pedra picada amb uns interessantíssims i formosos finestrals. Res sabem del seu origen que segurament deu correspondre als darrers anys del segle XIV o primers del XV. Qui la va fer construir? Quina família la va habitar per primera vegada? He de confessar que ho ignoro totalment i segurament mai ho podrem saber; solament puc afirmar que no foren pas els Pastors, família sobrevinguda a Torroella, molts segles després, segurament a darrers del XVII i que la va heretar dels Alió, aquests sí torroellencs de soca-rel. Tampoc crec però que fos aquesta família la que la va fer construir i habitar per primera vegada. En efecte, encara a la primera meitat del s. XVI la família Alió no tenia cap especial relleu a Torroella. En l'anomenat «Fogatge» de l'any 1515, o sigui una mena de cens de la població de Torroella, que Joan Pericot va transcriure en la seva part principal i va publicar en el Llibre de la Festa Major de l'any 1964, en el seu interessantíssim article «Torroellencs del segle XVI» hi figuren dos veïns de Torroella, de cognom Alió: Antoni i un altre, el nom del qual no sé exactament quin és, doncs està abreujat, de manera que solament puc dir que comença amb la lletra J.

No consta si hi havia algun parentesc entre ells, ni tampoc quina era la respectiva professió o ofici. Solament puc dir que figuren entre el gran nombre dels veïns anomenats «Laychs» de la vila de Torroella de Montgrí, indicant amb aquest nom genèric la classe popular o sigui que no eren ni «militars» (solament vuit famílies pertanyien aleshores a aquesta classe privilegiada) ni eclesiàstics (n'hi havia tretze). Tots els restants de les dues-centes quaranta vuit famílies que aleshores habitaven a Torroella pertanyien a la classe popular, anomenada també «l'estat general» o «el tercer estat». No crec per tant que família d'origen tan senzill hagués pogut ésser la constructora d'aquell magnífic edifici, que certament devia estar molt per sobre de les seves possibilitats econòmiques. La família Alió cap a darrers del segle XVI ja surt de l'anonimat. El dia 11 de setembre de 1586, Montserrat Alió, pagesa de Torroella de Montgrí, va comprar «a carta de gràcia» l'anomenada

«Casa Ponsa», situada en el carrer dels Bous al noble senyor Francesc de Vilarig i de Biure. N'he parlat en el Llibre de la Festa Major de l'any 1972, en un treball dedicat a la Torre Ponsa.

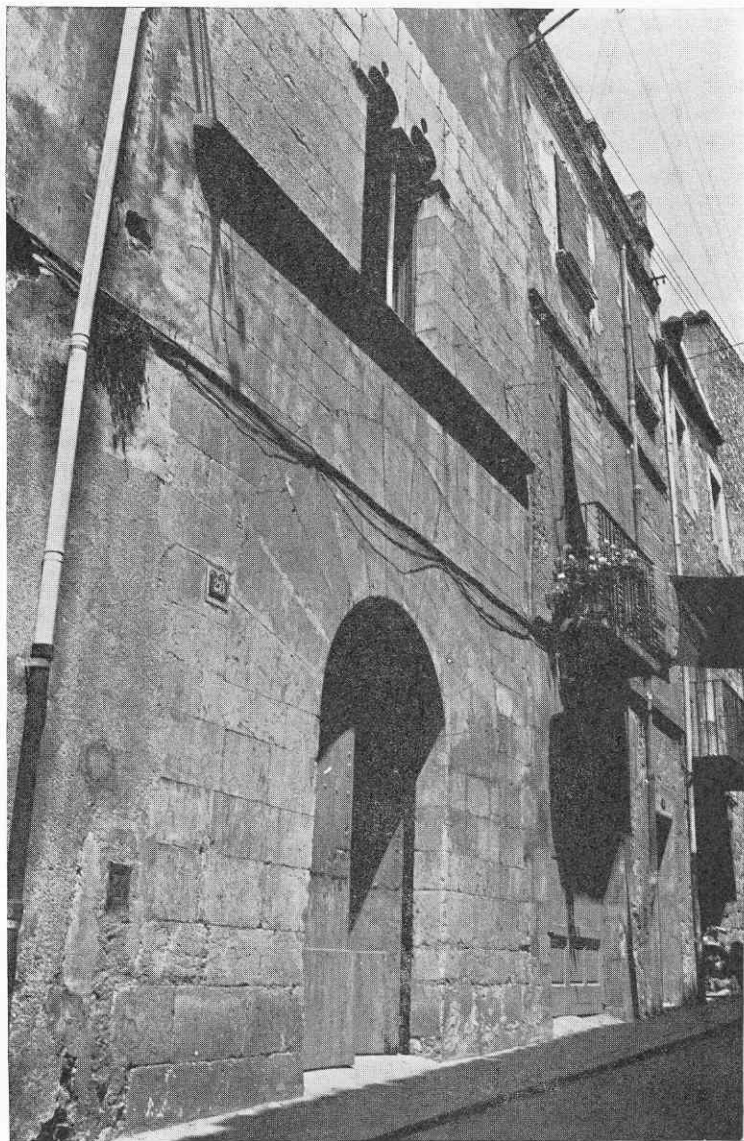
Aquesta compra fa pensar que Montserrat Alió estava ja en bona posició econòmica. Això sens dubte li permetria passar a viure amb la seva família en una antiga casa senyorial. Aquest Montserrat Alió tingué un germà anomenat Bernat, casat amb Elionor Martina (era molt freqüent aleshores que les dones feminitzessin el seu cognom o sigui que en realitat aquesta Elionor s'anomenava Martí); en virtut d'aquest casament Bernat Alió era conegut amb el seu nom seguit de l'afegit «alias Martí». Tot fa pensar que la muller de Bernat Alió devia ésser una pubilla i que devia estar en bona posició econòmica, doncs el cognom Martí va continuar essent usat pels successors de Bernat o sigui pels Alió d'aquesta branca.

Trobo en aquella època, entre les darreries del segle XVI fins entrat ja el XVIII tres diferents famílies de cognom Martí que gaudien d'una certa anomenada. Ignoro si hi havia entre elles parentesc, o sigui, si teniem identitat d'origen. Estaven en possessió d'un regular patrimoni. Demés d'aquesta Elionor Martina, casada amb Bernat Alió, hi havia una altra família també de cognom Martí que estigué en possessió de l'heretat Torre Martina, a la que va donar el seu nom, que conserva encara actualment. Finalment altra família Martí és la d'aquell Miquel Martí que té la seva sepultura en el vestíbul de la capelia dels Dolors i del Santíssim Sagrament de l'església parroquial. Maria, hereua d'aquesta casa va casar-se amb Agustí Pouplana, segons consta en la inscripció datada a l'any 1731, existent en la subdita sepultura. Fili o nét d'aquest matrimoni degué ésser Josep Pouplana i Martí, que era notari a Torroella a l'any 1780. La família Pouplana va traslladar-se després a La Bisbal, on encara viuen els seus descendents.

Miquel Alió Martí, fill segurament dels subdits Bernat Alió i Elionor Martina, fou mercader i consta que era Cònsol primer de la vila de Torroella quan a l'any 1642 l'ajuntament va adquirir, per compra, el castell del costat de l'església (antic palau reial i ara palau dels comtes de Torroella de Montgrí) i les «Deveses»; en vaig parlar extensament en el Llibre de la Festa Major de l'any 1951.

Fill de Miquel Alió i Martí i de la seva muller Angela Morató fou Genís Alió i Martí. Noti's que segueix usant el cognom de Martí en lloc del de Morató que li corresponia per la seva mare. Es evident doncs que donaven importància a aquest cognom.

Genís Alió i Martí obtingué el títol de Ciutadà Honrat de Barcelona per concessió del rei Carles II i en nom d'ell per la seva mare la reina Donya Maria-Anna d'Austria, segons Reial Despatx datat a Madrid el 17 d'octubre de 1675. Va casar-se amb Maria Perantoni i fou la seva hereua la filla d'aquest

Façana de casa Pastors al carrer Major.

matrimoni Caterina Alió, la qual va casar-se dues vegades: la primera amb Joan Vives i després amb Josep Pastors i Carles, de Sant Joan de les Abadeses. Fill del primer matrimoni fou Joan Vives i Alió, que suposo degué ésser l'hereu de tot el patrimoni; encara que va arribar a casar-se, va morir sense deixar successió; per aquesta raó va passar tot el patrimoni de la família Alió a la casa Pastors que així es va introduir a Torroella. Fou el seu domicili el magnífic casal del Carrer Major. Quan el varen adquirir? He de confessar que ho ignoro totalment; és molt possible que quan la família Alió va sortir de l'anonimat i comença, amb una bona posició econòmica, a tenir alguna anomenada adquirís, per a formar la seva llar, una casa que per la seva capacitat i magnificència, estés en relació amb la seva potencialitat econòmica. Tenir una bona casa, obtenir un privilegi de noblesa era l'objectiu principal d'aquestes famílies novament enriquides. Ja hem vist que Genís Alió obtingué el títol de Ciutadà Honrat de Barcelona, a l'any 1675. Els Ciutadans Honrats de Barcelona, així com els de Girona, els Burgesos de Perpinyà, Vilafranca del Penedès i altres, estaven totalment equiparats als cavallers, amb l'única excepció de no poder ésser convocats nominalment a les Corts, com ho eren els cavallers i nobles que formaven l'anomenat Braç Militar. Solament podien anar a les Corts si eren elegits per a representar les Ciutats o Viles amb dret de vot en Corts, com ho era, per exemple, la vila de Torroella; però en elles formaven part de l'anomenat Braç Reial o Popular. No eren militars, però gaudien de tots els seus privilegis, amb l'excepció dita, i per això eren anomenats «gaudints». Tal era la condició privilegiada dels Ciutadans Honrats, distinció obtinguda per la família Alió, situada des d'aleshores dintre de l'estament nobiliari. No és gens estrany que haguessin volgut tenir una gran casa digna de la seva posició. Podien haver-la feta construir de soca-rel; però també podien haver-ne adquirit una de prèviament ja existent; no dubto gens de que aquest va ésser el seu cas. Ignorem però de quina família la varen adquirir, si les coses varen anar tal com suposo. Solament puc afirmar que la família Pastors va ésser la successora dels Alió i que va tenir la seva residència a Torroella en aquest magnífic casal del Carrer Major, que per això va ésser conegut des d'aleshores amb el nom de «Casa Pastors». Noti's que en tractar-se de famílies molt distingides, hom no parla de «Cân» Pastors, sinó de «Casa Pastors», i així podríem multiplicar els exemples; a Torroella mateix amb les Cases Sarriera-Solterra, Foixà, Carles, Quintana i altres; sens dubte remot record d'aquelles velles «domus», cases que foren la llar pairal dels antics cavallers i famílies nobles, sovint fortificades, sense però que poguessin ésser confoses amb un castell. Això explica que també fossin conegudes amb el nom de «Fortià», entre altres.

Estic convençut que fou amb motiu d'aquest enllaç de Caterina Alió amb Josep Pastors i Carles, de Sant Joan de les Abadeses (segons un document del meu arxiu familiar) o bé oriunde de Vic (segons consta en la concessió d'un privilegi militar a favor seu del que després parlaré) que la família Pastors va traslladar-se a les terres gironines i va fixar la seva

residència a Torroella de Montgrí. Es possible que ja abans d'aquest enllaç la família Pastors hagués tingut alguna vinculació amb aquestes terres; no cal oblidar que el cognom matern de Josep Pastors era Carles. Pertanyia la seva mare a la família Carles, de Torroella de Montgrí, aleshores en plena puixança? Fou tal vegada el parentesc amb aquesta família el que va donar ocasió a l'enllaç de Caterina Alió amb Josep Pastors? Es molt possible. En tot cas no hi ha dubte que els Pastors, amb el temps heretaren el patrimoni de la família Alió i fixaren la seva residència a Torroella, en el magnífic casal del Carrer Major. Parlem ara d'aquesta família.

A l'arxiu de l'Ajuntament de Girona, es conserva un Llibre-Registre de títol, nombraments i privilegis presentats a l'Ajuntament, per a què constin en aquest llibre-registre. En el vol. I d'aquest llibre (on hi figuren privilegis i títols registrats entre els anys 1781-1804) en els fols. 87 v. a 90, hi consta inscrit el privilegi militar concedit a Josep Pastors i Carles, Burgès de la vila de Perpinyà (títol en un tot semblant com ja he indicat, al de Ciutadà Honrat de Barcelona), oriunde de la Ciutat de Vic) ja hem vist que en altre document hi és dit que era de Sant Joan de les Abadesses, en el Principat de Catalunya, concedit pel rei Carles II a Madrid, el dia 7 d'octubre de 1688; es feia extensiva aquesta concessió als seus fills i descendents per línia recta masculina. Consta que era fill de Raimon Pastors i nét de Pere Pastors, els exemples dels quals va imitar, diu el document, no oblidant de prestar els seus serveis a la Corona. Després hi és descrit l'escut d'armes que podia usar: consistia en una crossa de pastor, en camp d'atzur amb un aligot i tres estrelles d'argent. El text és en llatí. Consta que va ésser armat cavaller, en compliment del privilegi que li havia estat concedit pel senyor D. Manuel de Llupià, cavaller de l'ordre d'Alcàntara. Dues conclusions crec que es poden treure d'aquesta concessió. Primera - la família Pastors no era originària de les comarques gironines; Segona - probablement no fou considerada de llinatge militar fins que obtingué aquesta concessió. Es molt probable, doncs, que no pertanyés a l'antiga noblesa d'origen feudal a desgrat de la importància que va assolir aquesta família en els segles XVIII i XIX quan va figurar entre les més distingides de la noblesa gironina.

Ignoro quan la família Pastors va aconseguir el privilegi de Burgès de la Vila de Perpinyà amb el que apareix distingit el concessionari del privilegi militar esmentat concedit pel rei Carles II. Es molt probable que l'obtingués en el transcurs del segle XVII o tal vegada, ja a l'anterior. Es una època aquella de grans trasbalsaments; moltes famílies pujaren de nivell per diferents motius i raons; sempre però hi trobarem com a principals fonaments aquests dos: forta posició econòmica i lleialtat a la Corona d'Espanya. Foren moltes les famílies que en aquella època varen enriquir-se. A Catalunya, després de la Sentència Arbitral de Guadalupe, dictada per Ferran el Catòlic i que va acabar amb les guerres i la trista qüestió «remensa» va inagurar-se un llarg període de pau, tranquil·litat i prosperitat en el camp. Alliberats els pagesos de les més dures, injustes i odiades servituds, assoliren molts d'ells una

sòlida posició econòmica, ja abans de les guerres hi havia famílies pageses en molt bona posició, considerablement augmentada amb avantatjosos enllaços matrimonials amb «pubilles» d'altres masos, veritables cases «pairals» d'antiquíssim origen moltes vegades, a desgrat de la humilitat dels seus principis. Aquest procés, després de l'esmentada sentència, va anar en augment, doncs la prosperitat en el camp va ésser quelcom efectiu. Altres vegades l'enriquiment d'algunes famílies va venir de la pràctica del comerç; sempre hi va haver «mercaders» molt rics. Finalment, l'exercici de les professions anomenades «lliberals» el trobem a l'origen de molt distingides famílies. Els Doctors en Dret i en Medicina gaudien a Catalunya des de molt temps (del juristes se'n parla ja en els «Usatges») dels privilegis militars; tenien la consideració de «cavallers», si bé llur noblesa era purament personal, és a dir no hereditària. També foren nombrosos els notaris que donaren origen a famílies amb bona posició econòmica i que varen acabar per ingressar en l'ordre nobiliari, a desgrat que la professió de notari no gaudia de cap privilegi especial; a Girona, per exemple, els notaris eren insaculats entre els ciutadans de mà mitjana i si en algun moment excedien d'un número predeterminat, ho eren entre els ciutadans de «mà menor». A aquesta evolució normal de la societat, cal afegir-hi l'estat de guerra, quasi permanent amb França, des d'algun temps abans de l'any 1640. Les guerres sempre han estat causa de grans trasbalsaments econòmics i mentre unes famílies s'arruïnen, altres s'enriqueixen considerablement.

Sens dubte aquest fenomen degué produir-se de manera extraordinària en els regnats de Felip IV i Carles II. Tot això explica perfectament que moltes famílies qui estaven en l'anonimat i eren perfectament desconegudes abans del s. XVII adquirissin en el transcurs d'aquest inusitat esplendor. Fou alguna d'aquestes la família Pastors? No ho puc afirmar, perquè desconec els seus antecedents amb anterioritat al privilegi militar de l'any 1688. Hi han diferents famílies d'aquest cognom; una d'ells sembla que havia tingut el domini senyorial del castell d'Enveig, en la localitat del mateix nom en l'actual departament francès dels Pirineus Orientals o sigui en l'anomanada actualment Catalunya Nord. La identitat de nom no vol pas dir, però, comunitat d'origen. Ignorem completament si Josep Pastors i Carles tenia alguna relació de parentesc amb aquets senyors d'Enveig; sembla que si hagués sigut així, no necessitava pas el privilegi militar que li fou concedit a l'any 1688; però el que si podem afirmar és que així ennoblit, va enllaçar amb la família Alió de Torroella i que, quan heretaren el patrimoni d'aquesta s'establiren a la nostra vila.

Així va continuar la família Pastors a Torroella fins que va traslladar la seva residència principal a Girona, conservant però la seva casa de Torroella. Quan es va esdevenir aquest fet? Ho ignoro però suposo que fou ja ben entrada la segona meitat del segle XVIII. La família Pastors va adquirir aquell immens edifici situat davant de l'escalinata de la Catedral, actualment Palau de Justícia. Hi havia hagut abans un col·legi eclesiàstic. Instal·lat

el Seminari conciliar, després de l'any 1769, a l'antic col·legi i església de Sant Martí Sacosta, que havia pertanescut als Jesuïtes, expulsats pel rei Carles III, del reialme d'Espanya, suposo que degué ésser aleshores quan la família Pastors va adquirir aquell edifici que havia quedat vacant; el va transformar totalment i embellint-lo el va convertir en una formosa casa-palau que esdevingué la seva suptuosa residència. Es tracta d'una suposició; doncs no ho he pogut comprovar documentalment; ignoro on ha anat a parar l'arxiu de la casa Pastors, segurament ha desaparagut per sempre; però tot fa pensar que les coses anaren així. Transformant aquell vell edifici va ésser un dels palaus senyorials més importants de Girona; el general Alvarez durant els setges dels temps de la invasió francesa hi va residir. Des d'aleshores la família Pastors va figurar en primera fila entre les nobles famílies que vivien Girona, molt nombroses per cert i algunes d'elles de molt il·lustre nissaga. El Llibre-Registre, 1.er de títols, nombraments i privilegis (que es conserva a l'arxiu de l'ajuntament de Girona, al que ja m'he referit abans), hi consta inscrita una certificació «d'Hidalguia» presentada per don Josep de Pastors i de Mercader, lliurada pel Batlle, Regidors, Diputats i Síndics de la vila de Torroella de Montgrí, el 28 de març de 1802, en la que hi consta que l'esmentat cavaller, domiciliat a la ciutat de Girona és fill l·legítim i natural dels nobles consorts D. Josep Pastors i Alió, cavaller i D.ª M.ª Francisca de Pastors i de Mercader (recordem que aleshores les senyores casades avantposaven el cognom del seu marit al propi) residents a Torroella de Montgrí, essent llur fill dit don Josep de Pastors i de Mercader, amo i propietari del patrimoni i casa de Pastors, reputada i reconeguda de temps immemorial per la seva sang il·lustre i noble i per un de les de més qualificada noblesa. a la que sempre li havien estat reconeguts i guardats els honors i prerrogatives pròpies de la seva condició, tal com constava en els llibres de l'Ajuntament de Torroella de Montgrí.

En el mateix Llibre-Registre de Títols i Privilegis de l'Ajuntament de Girona hi consta que don Narcís Antoni de Pastors i de Sala va ingressar en la Reial Mestrança de Ronda el 12 d'octubre del 1802. De professió militar, durant la guerra de la Independència va ésser ajudant del general Alvarez de Castro, ànima de la resistència de Girona contra l'invasor francès. Don Narcís Antoni de Pastors va morir a Girona a l'any 1859; tenia aleshores el grau de Tinent Coronel de l'Exèrcit, segurament no va ascendir més degut a què pel fet d'ésser l'hereu de la seva casa degué abandonar l'exercici de les armes; en canvi els seus dos germans Don Pere Maria i Don Anacleto Joaquim de Pastors i de Sala tots dos arribaren a generals; el primer va morir a Barcelona a l'any 1868: era Tinent General de l'exèrcit; l'altre va morir molt vell. va viure fins a l'any 1884; quan va morir havia arribat a ésser el general de brigada —brigadier, en deien aleshores— més antic de l'exèrcit espanyol; naturalment estava ja retirat.

Va succeir a don Narcís Antoni de Pastors i de Sala el seu fill don Joaquim de Pastors i de Vilallonga, que figura inscrit en el cens electoral de

Bell finestral gòtic a casa Pastors.

Girona de l'any 1868 com un dels electors. Va casar-se amb donya Adelaida de Meranges i de Marimon.

La família Pastors durant tot el segle XIX va figurar entre les més distingides i aristocràtiques de Girona. Més endavant, però, a principis de l'actual segle, sobrevingué la total ruïna econòmica; n'ignoro les causes. L'hereu d'aquesta casa don Josep de Pastors i de Maranges va perdre la totalitat del seu patrimoni. Tots els seus béns foren venuts. Naturalment, fou també venut el patrimoni que la família Pastors tenia a Torroella; així les terres com la casa. Va desaparèixer aleshores de Girona la branca primogènita-masculina de la família Pastors; però hi queden encara nombrosos descendents de les germanes del darrer heu de la casa Pastors, l'esmentat don Josep de Pastors i de Maranges; tals són les distingides famílies de Llobet, de Carrega —representada avui per la família Teixidor-Forgas— i Simon de Pastors; l'hereu d'aquesta darrera, porta encara el nom de Pastors per part de la seva mare i resideix en aquella magnífica casa situada al costat de l'antiga casa Pastors, actual Palau de Justícia, darrerament bellament restaurat.

En quant a la casa de Torroella, excepte la seva façana de pedra picada i que, com ja he dit, conserva encara uns bellíssims finestrals, gòtic un d'ells i d'època posterior l'altre, ha perdut enterament el seu caràcter. Adquirida actualment per l'Ajuntament de Torroella, sinó en la seva totalitat, sí la part més important de la mateixa, sembla que hi ha el propòsit de destinar-la a museu arqueològic de Torroella de Montgrí, noble finalitat que tal vegada permetrà la restauració de les seves parts principals. Es el nostre desig que aquest propòsit pugui ésser convertit ben aviat en una magnífica realitat.

PELAI NEGRE I PASTELL